

**Przybądź zobaczyć murale
i przeżyć questingowe przygody.**

Skarby Dziedzictwa.pl

to program, który polega na ochronie dziedzictwa kulturowego i historycznego.

Chronimy lokalne dziedzictwo na różne sposoby, najczęściej w formie questów i murali.

Upamiętniamy nimi ważne wydarzenia i przywracamy pamięć o bohaterach, już niemal zupełnie zapomnianych.

Jeśli widzisz mural z tabliczką sygnowaną znakiem „SkarbyDziedzictwa.pl”, to najprawdopodobniej w okolicy ukryty jest również skarb.

Jego odkrycie umożliwi Ci ulotka questingowa, pełniąca funkcję mapy-przewodnika. Ulotkę pobierzesz w naszym serwisie lub w zaprzyjaźnionych instytucjach.

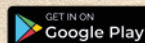
W województwie podkarpackim - tylko na terenie samego powiatu przeworskiego - znajdziesz 10 murali i ponad 10 questów naszej inicjatywy.

Trzy z tych gier terenowych zawierają wątki lub w całości zostały poświęcone Polakom ratującym Żydów podczas okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej. Oprócz niniejszego questu dwa pozostałe to:

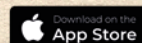
Nie każdy nasz quest jest wizualnie powiązany z murem, ale wszystkie questy i murale Programu „SkarbyDziedzictwa.pl” znajdziesz na: www.SkarbyDziedzictwa.pl

Jeśli chcesz wejść na szlaki questów w innych zakątkach Polski, to skorzystaj z największej bazy questów, naszego Partnera, Fundacji Questingu na:

www.Questioning.pl

Niniejszy quest oraz wiele innych możesz również przejść z bezpłatną aplikacją mobilną Fundacji Questingu.

Każdy nasz quest jest bezpłatną, samoobsługową „żywą lekcją historii” - gotową do użycia przez 365 dni w roku.

Jeśli chcesz:

- uatrakcyjnić przejście trasy questu (np. konkursem z nagrodami),
- poznać relacje, które nie zmieściły się w queście,
- dowiedzieć się więcej na temat tego wydarzenia...

to skorzystaj z oferty odpłatnej adresowanej do grup (np. uczniów szkoły, pracowników firmy) i zamów przewodnika inicjatywy „SkarbyDziedzictwa.pl”.

Napisz lub zadzwoń:

e-mail: odkryj@skarbydziedzictwa.pl, tel. 508-930-105.

Pomysłodawcą i inicjatorem programu jest:

FUNDACJA
TRADYCYJNA
ZAGRODA

Jeśli naprawdę podoba Ci się to, co robimy - prześlaj darowiznę.
Tvoja darowizna pomaga w tworzeniu nowych questów i murali:

Wsparcie on-line: <https://skarbydziedzictwa.pl/wspieram>

Numer rachunku (IBAN)
PL 66 9096 0004 2004 0072 2407 0005,
Bank Spółdzielczy w Jarosławiu.
Kod SWIFT: POLUPLPR.

Fundacja „Tradycyjna Zagroda”, Manasterz 585, 37-220 Kańczuga,
KRS: 0000411187; NIP: 7941818937; REGON: 180817684.

FUNDACJA
TRADYCYJNA
ZAGRODA

zaprasza na:

Questing®

**Spółeczność żydowska
w Jaworniku Polskim**

Historia przeplatana opowieściami Pani Barbary.

Rodzina Landesmanów w Jaworniku Polskiego.
Z przodu od prawej: Chaja Matka, Simcha, Rivka Hanna.
Z tyłu od prawej: Sarah Beila oraz Naftali (jedyńy ocalony z osób na fot.).
Źródło: archiwum rodzinne / zbiory Yad Vashem - The World Holocaust Remembrance Center.

Quest pieszy

FUNDACJA
TRADYCYJNA
ZAGRODA

zaprasza na

Questing®

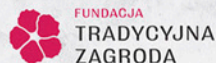
Siedleczka

- wieś ludzi z dobrym sercem

Rodzina Chmurów,
Fot. ze zbiorów Fundacji Tradycyjna
Zagroda (archiwum rodzinne przekazane
przez Kaczmierza Chmurę)

PODKARPACKIE
przestrzeń otwarta

FUNDACJA
TRADYCYJNA
ZAGRODA

zaprasza na:

Questing®

**HUMANISTA, KTORZY ZOSTAŁ
ŻOŁNIERZEM**

Aktualizacja 3 questów została zrealizowana ze środków Województwa Podkarpackiego w ramach projektu „Przygoda odkrywania lokalnych bohaterów - Polacy ratujący Żydów podczas okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej”.

gdyż o bohaterskich braciach rzec Ci chcę.
W okolicach Hadli Szklarskich oraz Pantalowic
od lata 1942 r. ukrywali się Żydzi z wielu okolic.

Byli to między innymi: Małka Schönfeld, Juda Harmfemst,
Jankiel Nadel, Hana Nadel, Józef Hoch, Brnadla Hoch, Berek Adler.

Mieszkańcy ich żywili, szukali schronienia w lesie,
zabierali czasem do domu, lecz w wyniku doniesień
Niemcy odnaleźli kryjówkę, część Żydów uciekła,
kobiety wpadły, jedną zabił, lecz wieść wyciekła...

4 grudnia 1942 r. pod wodzą Antona Hachmanna,
żandarmi z łańcuta do Pantalowic weszli z rana
z 18-to letnią Małką Schönfeld, której obiecali
darowanie życia za wskazanie tych, co udzielali
pomocy Żydom. Wyciągniętych siłą z domów
u Lewandowskich zebrano, nie darując nikomu,
bez sądu rozstrzelano: Władysława i Wincentego
Lewandowskich wraz z Emilią żoną tego drugiego,
Jakuba Kuszka z żoną Zofią i ich córkę Justynę
Kubicką oraz Władysława Deca, za tą samą winę.

Przy okazji na zdjęciu Małka rozpoznała braci:
Stanisława, Bronisława oraz Tadeusza, więc kaci
udali się do Hadli Szklarskich i na progu ich domu
rozstrzelali za to, że ośmielili się Żydom pomóc.

Bracia pośmiertnie dostali odznaczenia:

- Krzyże Komandorskie Orderu Odrodzenia
Polski 9 lutego roku 2010. Teraz zavróć na ścieżkę
i idź w dół, a wracając, obejrzyj się raz jeszcze
na ścianę kaplicy, a ujrzysz świadectwo okupacji

_----- i zapamiętywać zacznij.
wymienione nazwiska! Na dole przed Tobą
okrągła „trzydziestka”, więc kieruj się drogą
w jej stronę i idź w dół niezmiennie przed siebie.

aż droga złączy się z główną naprzeciwko Ciebie.
Gdy dojdiesz do głównej, skieruj się w stronę
żółtawego słupka, co ma związek z betonem.

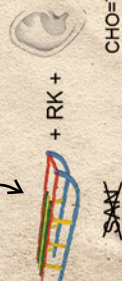
Zatrzymaj się na wysokości podwójnego słupa.

W dwóch następnych haściach rebusowi zaufaj.

Tam na wzniesieniu znajdował się _-----,
20

- cmentarz żydowski, dziaś trwa czas jego schytku.

Dzieło zniszczenia zaczął okupant niemiecki,
ale o dalszej dewastacji też coś byśmy rzekli:

po wojnie na chodniki były brane nagrobne płyty
lub jako materiał na fundamenty domu zużyty.

Cmentarz został zniszczony niemal doszczętnie,
a _----- _-----, czyli nagrobki z pięknie,
wykutymi po hebrajsku literami w ilości
zaledwie kilku (!) przetrwały te czas w całości...

Spoczywa tam też 9 Żydów już tu wspomnianych,
w czasie likwidacji getta (1942 r.) rozstrzelanych,
a wśród nich Chaja o kasztanowych włosach.

Dodam co nie co o innych Żydów losach.

Część trafiła do obozu zagłady, transportem
do Bełżca lub spotkała się z masowych mordem
w „Borze” - lesie przy drodze między Rzeszowem
a Głogowem Małopolskim i tylko dopowiem,
że po likwidacji getta Żydów zostało niewiele.

W sierpniu 1942 r. w samym Jaworniku na celu,
SS i policji niemieckiej znalazła się w pustym domu
rodzina kupca Mozesa Springera, co po kryjomu
tam mieszkała. Wszyscy, co zostali rozstrzelani,
(czwórka z rodziny, narzeczona syna) pochowani
są na żydowskim cmentarzu, w zbiorowej mogile ...

Widzisz już drewniany budynek? Nim go miniesz,
wiedz, że przed laty była to żydowska karczma,
tam dobrze zjadł, wypił. Po podróży rzecz ważna.

Dziś budynek pozostaje domem mieszkalnym,
a obok stoi stajnia, co też jest obiektem dawnym.
Iluż Żydów przetrwało tę jawornicką pożogę?

Niewiele, na palcach dwóch rąk zliczyć ich mogę.

Z 8 osobowej rodziny Landesmanów jeden Naftali
przeżył Mauthasen. Może inni też tam zostali...

Piekarz „Janciem” zwany na pewno się uratował.

Regina Goldman z Zabratówki ucieka i się chowa,
z bratem Efroimem oraz pięcioma innymi Żydami
u Polki: Rozalii Sochy, gdzie przebywa tygodniami.

13 września 1942 r. Niemcy zabijają wszystkich,
tylko Reginie udaje się zbiec, a Rozalia, gdy przyszli
przebywała szczęśliwie poza Wolą Rafałowską,
ale 2 miesiące później i do jej rozstrzelania doszło.

Inni jaworniczcy żydzi, choćby: Benjamin Richtman,
Hela i Sofia Besen szczęśliwie przeżyli - to przyznam.

Pewnie te 2 siostry zmieniły kryjówkę, gdyż Patrońskiego

Wojciecha, który użyczył też domu dla żydowskiego
małżeństwa z małym dzieckiem, Niemcy zabili
w 1942 r. w Szklarach, z tymi, co tam się schronili.
Zofia i Walerian Bomba (rodzina Patrońskiego) przyjęli
Żyda o nazwisku Metz i w Aleksandra się „wcielił”.
Natomiast w Hyżnem, to też jest całkiem blisko,
u Herrów Kazimierzy i Feliksa czas spędzić przyszło
jawornickiemu młodemu Żydowi Herszkowi Stelzer,
zwanemu „Henrykiem”, a takich było więcej.
Sara, moja przyjaciółka, już nigdy nie wróciła.
Losy ojca są nieznanne, tajemnica je spowiła,
Chaja Siebzeher z Jawornika Polskiego zginęła
29 listopada 1942 r., a nadto więcej nic nie ma,
że w nazistowskim obozie koncentracyjnym
Auschwitz. Czy to mama Sary? Czy ktoś inny?
Uważaj, hasło chowa się w cyferkach i literach
które w tekście ukryte teraz uważnie zbierasz.
Zapisz je skrupulatnie w wyznaczonym miejscu,

A dowiesz się, że musisz €

€ na karcie questu.

Gratuluje, wiele dróg za Tobą przebytych!

Skarb questowy zdobyty. Nie lada to wyczyn!

Gratuluje szczerze! Quest uważam za zaliczony
i serdecznie zapraszam ponownie w te strony.

Miejsce na narysowanie skarbu